

Bildbang

Lärarhandledning

4. Bildbevis!

Om programserien

Tv-serien Bildbang består av fyra avsnitt, om vardera 15 minuter, som kretsar kring både de intryck bilder gör på oss och kring skapande av bilder. Bildbangs målgrupp är 9-åriga barn, men programmen kan passa såväl yngre som äldre.

Skapande och analys går hand i hand i programmen. I varje avsnitt finns en workshop där ett barn skapar tillsammans med en vuxen bildkonstnär och får konkreta tips på material, teknik och metoder för att komma vidare i sitt lärande. Varje avsnitt innehåller konsthistoria och medie- och informationskunskap inom bildämnet.

Om de fyra avsnitten

De fyra avsnitten har teman efter känslor som bilder och filmer kan väcka – snyggt, läskigt, proffsigt och bildbevis. I varje avsnitt finns en inledning som luras och i slutet får vi veta vilka knep som användes för att lura tittaren. Tanken är inte att man ska göra samma sak i klassrummet, utan att visa vanliga trix som används inom film, foto och tv. I varje program finns även en workshop där barnen som medverkar får vara delaktiga i skapande.

LÄRANDEMÅL FÖR RESPEKTIVE AVSNITT

Avsnitt 1: Snyggt!

Att lära sig tre saker som höjer kvaliteten på bilder i foto och film:

- Sätta ljus på ett enkelt sätt.
- Filma medvetet, med variation av täta bilder och vida bilder.
- Filma medvetet, med val av olika bildvinklar.

Del 2: Läskigt!

Att göra bildmanus och uppmärksamma dramaturgi i termer av vändpunkter och överraskningar.

Del 3: Proffsigt!

- Att måla skuggor och ljus genom att betrakta hur något ser ut.
- Att skissa utan krav på resultat, för att komma loss och våga.

Del 4: Bildbevis!

Bildens syfte:

- Att bilder har olika syften.
- Att olika bilder väcker olika känslor.

Vanliga syften är att skapa behagliga känslor, eller att väcka oro och obehag.

Källkritik av bilder:

- Att ställa frågor om bilden med hjälp av frågeorden: *Vem? Var? När? Varför? och Hur?*

Syfte och mål

Barn skapar idag bilder på många sätt, i skolan och på fritiden. De filmar, fotar, ritar, målar och publicerar även bilder genom sociala medier. De är både skapare av bilder och exponerade för bilder i en omfattning som tidigare generationer inte har varit. Lärandemålen för programserien handlar om att utveckla barnens hantverkskunnande och deras visuella läskunnighet. Bildbang tar upp att måla, rita, filma och fotografera. Syftet med programserien är att

- ge inspiration till att skapa
- ge konkreta kunskaper om bildskapande
- ge verktyg för bildanalys och bildkritiskt tänkande.

Utgångspunkten för serien är att man lär sig att analysera genom att skapa – och att man lär sig att skapa genom att analysera. Seriens centrala begrepp är både bildanalytiska (tänka, prata) och hantverksmässiga (titta, göra, uppleva).

Ytterligare en grundpelare för serien handlar om barnsyn och kunskapssyn. Lärandet bygger på barnens nyfikenhet och egna drivkrafter. Att skapa är också att uttrycka sig, att utforska sina egna bildvärldar och vad det är man vill uttrycka. De estetiska ämnena tränar förmågan att värdera utan att rangordna, en grundläggande kompetens för allt lärande. Begrepp som ”rätt och fel” är underordnat pröva, leka, göra, utforska och reflektera.

KOPPLING TILL LGR11 I ÄMNET BILD, ÅRSKURS 1-3

Bildframställning

- Framställning av berättande bilder, till exempel sagobilder.
- Teckning, måleri, modellering och konstruktion.
- Fotografering och överföring av bilder med hjälp av datorprogram.

Redskap för bildframställning

- Olika element som bygger upp en bild: färg, form, linje, yta samt för- och bakgrund.
- Några verktyg för teckning, måleri, modellering, konstruktioner och fotografering och hur dessa benämns.
- Plana och formbara material, till exempel papper, lera, gips och naturmaterial och hur dessa kan användas i olika bildarbeten.

Bildanalys

- Informativa bilder, till exempel läroboksbilder och hur de är utformade och fungerar.
- Historiska och samtida bilder och vad bilderna berättar, till exempel dokumentära bilder från hemorten och konstbilder.

Konsthistoriska bilder

Kulturella referenser hör till vårt gemensamma arv. Diskussionen pågår ständigt inom både bild och litteratur om skolan borde förmedla en kanon, och hur den i så fall ska formuleras. Finns det ett antal böcker och konstverk som alla elever ska känna till? Risken finns att vi medvetet eller ej förmedlar normer som begränsar i stället för öppnar upp.

I serien visas bilder från alla kontinenter, gjorda under ett tidsspann på 17 000 år. I samtalen kring dessa bilder kan man närma sig frågor som:

1. Vad gör/har gjort att vissa bilder sprids över världen och betraktas som betydelsefulla?
2. Vad menas med att ett konstverk är bra?
3. Om man gör ett urval av bilder som ska representera värden som "god konst" – vad blir synliggjort och vad blir inte synliggjort?

Material & verktyg

FÖRSLAG PÅ MATERIAL OCH VERKTYG FÖR ATT MÅLA

- Akrylfärger / gouachefärger (eller annan flytande vattenbaserad färg)
- Papperstallrikar
- Lite tjockare pappbitar att använda som spatel
- Penslar av olika storlek
- Små skumgummirollers
- "Duttar" i skumgummi (runda med träskaft)
- Svamp alternativt ihopknölat hushållspapper att "dutta" med
- Billig pannå
- Uppspänd bomullsduk
- Föremål med enkla former och intressant struktur/yta, till exempel frukter och grönsaker

FÖRSLAG PÅ MATERIAL OCH VERKTYG FÖR ATT FOTA OCH FILMA

Det finns många sätt att fota och filma, från de allra enklaste till mer komplicerade. Gå igenom utrustning och välj verktyg som fungerar för er innan ni provar att filma och fota. Börja enkelt!

Val av kamera:

- I pads är utmärkta verktyg.
- Mobiler kan vara ett bra alternativ.
- Systemkameror erbjuder bra filmmöjligheter.

Om dator och hårddiskar:

- Från kamera till redigering: Testa flödet från kamera till dator så att det är smidigt att ladda upp det filmade materialet på en hårddisk.
- Kopiera och spara: Se över hur ni kan kopiera till en säkerhetsdisk som sparas så att materialet är backat när ni jobbar med det.

Om redigering:

- Det finns appar som man kan klippa i, ofta har eleverna själva koll på sådana.
- Det finns också olika demoversioner av klippprogram som man kan ladda ner till dator.
- Provklipp också! Lägg en stund på att pröva själv så du kan hjälpa eleverna när det är deras tur.
- Låt också eleverna testa att redigera lite innan ni börjar filma på allvar.

Bra material att ha när man ska fota och filma:

- Manuspapper med tomma rutor att skriva och rita i
- Rislampor
- Ficklampor
- Frigolit
- Tyger
- Utklädningskläder
- Peruker, masker, smink
- Greenscreen eller grönt tyg

Avsnitt 4 Bildbevis!

Om avsnittet

Vad kan vi egentligen veta om en bild? Hur kan vi luras med bilder? Det här avsnittet handlar om att vara källkritisk när det gäller bilder och när det gäller bilder ihop med text. Avsnittet handlar också om att skapa bilder som påverkar tittarna.

Lärandemål och centrala begrepp

I avsnittet skapar och fotar eleverna en obehaglig bild i genren nyhetsbild och en behaglig bild i genren reklambild.

Bildens syfte

Bilder med olika syften väcker olika känslor, som oro och obehag eller behagliga känslor.

Källkritik av bilder

Att vara källkritisk i bildfrågor är att ställa och besvara frågorna Vem? Var? När? Varför? och Hur? om den aktuella bilden. I avsnittet diskuteras även hur bilder tolkas olika beroende på hur de kombineras med text.

Att prata om före programmet

Väck intresse och engagemang genom att utgå från elevernas erfarenheter.

1. Hur får ni veta vad som händer i världen?
2. Hur kan ni veta om det går att tro på det ni läser och ser?
3. Vilka bilder som ni har sett minns ni särskilt väl? Har de påverkat er på något sätt?

Arbetsförslag efter programmet

Prata med eleverna om Jack Werners fem frågor: *Vem? Var? När? Varför? Hur?*

Hur kan man använda dem för att inte bli lurad av bilder? Hur kan man ta reda på fakta om bilder?

LURAS MED SKALAN

Titta på inledningen av avsnittet igen och testa att luras med skalan genom att placera föremål nära kameran. Titta även på länken nedan för att få fler bra tips.

<https://petapixel.com/2018/08/29/this-guy-poses-with-toy-superheroes-using-forced-perspective/>

LURAS MED KLIPPNING

Det krävs inte avancerad klippning eller greenscreen för att uppleva effekten av den klipptechnik som proffsen använder. En sekvens skapad av flera stillbilder upplevs olika beroende på ordningsföljd.

Skapa en historia med hjälp av bilder. Välj tre och lägg dem intill varandra.

Diskutera:

- Hur påverkas tittare när två eller flera bilder sätts ihop, bredvid varandra?
- Vad händer med den historia som bilderna förmedlar när ordningen ändras?
- Vad händer när en fjärde bild läggs till?

GÖR EN FILM

Följande övningar passar att göra i liten grupp. Varje grupp behöver en kamera att filma med.

Låt eleverna filma sig själva "live". Under filmandet ska de "live-klippa" med hjälp av rec + paus. Att "live-klippa" är att filma, stoppa kameran, fortsätta filma och så vidare.

Praktisera detta genom någon av följande tre övningar.

1. Filma någon som ställer en fråga. Filma sedan en annan person som får svara på en helt annan fråga. Det blir roligt och ger en insikt om klippmöjligheter; hur man kan skapa både förljugna filmer och stor humor.
2. Filma dig själv så att det ser ut som att du pratar med dig själv. Filma dig först ur en vinkel. Stanna kameran. Filma därefter dig själv ur en annan vinkel. Sätt gärna på dig en mössa, en lösmustasch eller förställ rösten så att du skapar en annan person. Det ska se ut som de olika personerna pratar med varandra. Testa vad som händer om du tittar in i kameran när du pratar jämfört med om du tittar bredvid kameran. Vilken vinkel krävs för att det ska se verkligt ut? Jämför med dialogscener ur en film eller tv-serie.
3. Arbeta i grupp om tre personer där en filmar och två agerar. Skriv en kort dialog som ska filmas. Dialogen ska vara enkel, som något om vädret, skolmaten eller ett spel. Testa först att ha båda personerna i bild och jämför därefter med hur det blir om man filmar en person i taget och klipper ihop. Testa att lägga långa pauser mellan vissa replikskiften. Testa också att klippa ihop så att personerna pratar i munnen på varandra.

FILMA MED GREENSCREEN

En greenscreen behöver ofta vara större än vad man tror. Men den behöver inte vara dyr. För att skapa en liten luring kan det fungera lika bra med ett stort grönt papper.

Skapa greenscreen-effekten utifrån två sätt:

1. Personer eller saker står framför en grön skärm. Lägg in den bakgrund som önskas. För detta krävs en tämligen stor grön yta. Måla ytan grön eller använd en stor grön duk av ett tyg som är slätt och inte samlar damm eller småkräp. Använd strykjärn och torka damm med hjälp av en klädrulle.
2. Filma mindre saker mot en mindre grön yta, till exempel ett grönt papper eller ett tyg. Klipp in dem i en redan befintlig film.

Tips:

1. Ta kameran, till exempel en Ipad, och filma mot väggen. Genom kameran skapas en god känsla för hur stor yta som behöver vara grön. Tänk på att vinkeln blir annorlunda beroende på filmarens längd, men också beroende på avståndet till väggen. Rummet behöver vara tillräckligt stort för att det ska gå att skapa ett visst avstånd till den gröna ytan. Tänk också på att det gröna ska gå ner till golvet.
2. Skapa plats för några enkla lampor som gör att det blir ett jämnt ljus på det gröna.
3. För att undvika skuggor, stå inte för nära den gröna ytan. När avståndet är för kort finns också risk för att grönt ljus reflekteras på personen eller saken som står framför.

Det är svårt att få till snyggt. Men ge inte upp! Testa och lek er fram. Ett bra tips är att börja med stillbilder som är lättare än rörligt.

Sök mer information om hur man skapar effekten genom olika appar och program. I Facebook-gruppen ”iPads i skola och förskola” delas erfarenheter och tips.

Det går även att välja blå bakgrund. I avsnittet ser man att dinosaurien filmas mot en blå bakgrund. Det är för att handdockan har grönt i sig. Om man hade filmat den mot grön bakgrund och tagit bort allt det gröna skulle nyanser i handdockan ha försvunnit.

MER INSPIRATION TILL DIG SOM LÄRARE

Hur övar man sig till kritiskt tänkande? Hur mycket får man luras egentligen? Och hur ska man förhålla sig till om eleverna vill lägga upp det de har gjort i sociala medier eller på nätet?

Lyssna på *Ljug sig till sanning* (Didaktorn), som du hittar på UR Skolas webbsida. I den lärarpodden berättar läraren Josef Sahlin om ett projekt där han har låtit eleverna göra fejkade hemsidor som även har publicerats.

Bilder i programmet att arbeta vidare med

Oscar Reuterswärd *Omöjlig triangel*.

Oscar Reuterswärd *Omöjliga figurer*.

Oscar Reuterswärds verk visar saker som inte kan finnas i verkligheten, som trappor som inte går att gå i. Leta fram olika synvillor, titta på dem och prata om hur lättlurat vårt öga är.

Gunnel Wählstrand *Nyårsdagen*.

Gunnel Wählstrands bilder är målningar som tar lång tid att göra och som bygger på fotografier. Ta fram konstverk av Wählstrand, titta på dem och prata om vad ni ser och upplever.

Leonardo da Vinci *Studier av fostret i livmodern*.

Leonardo da Vinci *Den vitruvianske mannen*.

Leonardo da Vinci lärde sig om människan och naturen genom att studera med ögat. Att titta noga och rita av är ett sätt att forska. Pröva själva att utforska ett föremål eller något från naturen genom att titta noga och teckna av.

Lascaux-grottan.

Sök bilder av Lascaux-grottan på nätet. Vad kan man veta om en bild som är 17 000 år gammal? Ta reda på fakta om Lascaux-grottans bilder. Ta också reda på vad man har trott förut men fått ändra när man har lärt sig mer.

René Magritte *Bildernas förräderi*.

Magrittes kända bild med texten "Detta är inte en pipa" heter egentligen något annat, men det handlar om samma sak: att bilderna luras. Vad menar han med att bilderna luras, tror ni?

LITTERATUR OCH LÄNKAR

Bildanalys

Moa Matthis & Joanna Rubin Dranger *Maktkritisk visuell läskunnighet*.

Karin Becker *Perspectives for the study of visual culture*. Nordic Studies in Education, 4, vol 24.

John Berger *Ways of seeing*.

Bo Bergström *Effektiv visuell kommunikation*.

David Gedin "Bildligt bokstavligt, bokstavligt bildligt" i *De tecknade seriernas språk*.

Gillian Rose *Visual methodologies*.

Susan Sontag *On Photography*.

Jack Werner *Jag skiter i att det är fejk, det är förjävligt ändå*.

Om filmberättande: *Every frame a painting*. Se YouTube.

Didaktorn

Ulf Dalquist, forskningsansvarig på Statens Medieråd, berättar om barns vanor på nätet och om vad vuxna tror att barn tycker är läskigt att titta på jämfört med vad barnen själva säger sig tycka är obehagligt. Han analyserar också vad man missar om man fokuserar enbart på källkritik när det gäller bilder och filmer. Se UR Skola, *Didaktorn*, avsnitt 86 "Kritik av källkritik".

KONSTHISTORIA OCH KONSTVETENSKAP

Smart history

På denna webbsida hittar du massor av konstbilder och pedagogiska resurser.

Wikicommons

Många äldre konstbilder är fria att ladda ner från wikicommons som också anger info om bilderna.

Barnsyn och bildpedagogiskt arbete med barn

Rob Barnes *Lära barn skapa*.

Marie Bendroth Karlsson & Tarja Karlsson Häikiö *Bild, konst och medier för yngre barn: kulturella redskap och pedagogiska perspektiv*.

Anders Carlsson & Thomas Koppfeldt *Visuell retorik*.

Johan Frid *Intro - bild: skapa, kommunicera, förstå*.

Karin Furness *Formulera*.

Astrid Hasselrot *Pedagogen & penseldraget: idébok till lärare, konstnärer och kulturinstitutioner om det skapande samarbetets möjligheter*.

Tove Jonstoj *Hundra sätt att förundras*.

Tove Jonstoj och Åsa Tolgraven: *Hundra sätt att tänka - om Reggio Emilias pedagogiska filosofi*

Bia Mankell *Bild och materialitet: om föreställningar, synsätt, material och uttryck i måleri, teckning och fotografi*.

Leif Strandberg *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*.